

ZGODNJA DANICA.

Katolški cerkveni list.

Odgovorni vrednik in založnik: **Dr. Janez Kr. Pogacar.**

LE 47.

V Četertik 22. Listopada.

1849.

Izlaganje Lavretanskih litanij

k časti in hvali presvete in brez madeža Device
Marije, Matere božje.

(Dalje.)

II. Sreda lavretanskih litanij.

Sveta Marija, za nas Boga prosi!

Za presveto Trojico nar pred na pomoč kličemo sveto Marijo, nar vredniši Božjo porodnico. Kakor namreč ona v cerkvi, ktera je že tamkej gori v časti, med vsimi svetniki nar imenitniši mesto ima, in je nar bližej presvete Trojice postavljena: tako jo tudi cerkev, ktera je tukej v vojskovanji, pred drugimi svetniki nar bolj časti, in za presveto Trojico nar prvo na pomoč kliče. Verh tega je sveta devica Marija s presveto Trojico v nar tesnejši zvezi, zavolj ktere se precej za presveto Trojico časti in na pomoč kliče. Ona je hči Očeta, mati Sina, nevesta svetiga Duha.

Hče Boga Očeta in sinovi so, kolikor jih v njega in njegoviga Sinu veruje, ktere vera po umu, in ljubezen po volji proti Bogu žene. „Njim je dal oblast božjim otrokam biti, kteri verujejo v njegovo ime“. Jan. 1, 12. Pa Marija devica ni samo v tim oziru hči Očeta, ampak to častito ime ji še v posebnim pomenu gré. Jezus Kristus je Sin Marije kakor človek, in Sin božji ne po posinovljenji, temuč po natoru. Torej je Marija devica hči Božja po tesnejši zvezi, kakor po golim posinovljenji. Ravno

tisti Sin namreč, kteri je sobitin Očetu po božji natoru, je hotel sobitin biti Marii devici po človeški natoru.

Mati Sina. To je nar blizji zlahta, nar tesnejši zveza, tako tesna zveza, de se mati brez sina, in torej Mati božja brez božjiga Sina še clo misliti, tedej Mati od Sina se clo v mislih ločiti ne more. „Meso Kristusovo je meso Marije, pravi s. Avgustin. — Od te zveze Marije s Sinam piše po učenosti, svetosti čudežev in po svoji pobožnosti do Božje porodnice tolikanj sloveči s. Bernard. „Ker je Bog po enovoljnosti v vsih, je vender še posebno z Marijo, s ktero mu je taka enovoljnost in zveza bila, de ni samo njene volje, temuč tudi njeno meso s sabo sklenil, in tako iz svojiga in iz bitja Device eniga Kristusa storil, ali marveč en Kristus postal; kteri, akoravno ni ves od Boga, ne ves od Device, je vender ves Božji, in ves Device; pa vender ne dva sina, temuč en Sin obedveh.“

Nevesta s. Duha. Duša vsaciga pravičniga postane nevesta Božja po veri, ljubezni, pravici, usmiljenji, devištvu. „Zaročil se bom s tabo“ pravi Bog po preroku Ozeji 2, 19. 20. „v pravici in v sodbi, in v milosti, in usmiljenji in v veri“. Sv. Pavel piše vernim: (Po vašim spreobrnjenji) *sim vas zaročil možu, de bi vas kakor cisto derico Kristusu zročil* (kakor nevesto možu). — Ali Marija devica je v dosti višjim pomenu nevesta Božja ali svetiga Duha. Zakaj sveti Duh je ni sabo za-

ročil samo po veri, ljubezni in drugih vlitih čednostih, ampak On je še na novo, prečudno in nar veličastnejši vižo ženitnino z njo imel, ker je njeno telo in njeno dušo, de bi vredno prebivališče Sinu božjiga biti zaslužila, posvetil; pa tudi vse, kar per natornim rojenji moč moža stori, je per spočetji Kristusa sv. Duh storil, in s svojo vsigamogočnostjo moč moža namestil; in tudi, kar je Device matere natorniga, z nekako nenavadno nikdar videno močjo popolnoma storil in podpiral. To je ravno, kar je Angel Gabriel Devici rekel z besedami: „*Sretni Duh bo prisel v te, in moč Narvikšiga te bo obhencila*“. Luk. 1, 35. In zato pravimo v apostolski veri: „*Kteri je spočet od s. Duha*“. Iz tega se razvidno zastopi, de se po pravici Marija devica nevesta s. Duha imenuje.

To Devico tedej, kakor Božjo prijateljico, presveti Trojici v zvezi, prvo za Bogam častimo, hvalimo in na pomoč kličemo, in ji pravimo „sveta“ Marija, ker je z Bogam, ki je vir vse svetosti, v nar tesnejši zvezi; ker je bila Bogu nar prijetniši in nar ljubši; ker je bila nar prostejši od vsigamadeža greha, in pozemeljskiga oskrunjenja, in nar bolj uterjena v gnadi, ker je bila z vsimi mnogoverstnimi čednostmi in darimi milosti nar obilniši obdarovana.

O prečista, o brez madeža, o sveta Marija, hei verniga Očeta, mati večlovečene Besede, nevesta s. Duha, blagovoli mi tebe hvaliti; sprejmi mojo nevredno molitev, in prosi svojiga Sina, mojiga Gospoda in Boga, de moj um razsvetli, moje voljo omeči: daj mi v sili, v nevarnostih, in per napadnih vidnih in nevidnih sovražnikov moč svoje priprošnje občutiti. Dopolni moje želje, o sveta Marija, prosi Boga zame — za nas vse!

Sveta mati božja — za nas Boga prosi!

Nar pred katolska cerkev sveto Devico z njenim lastnim imenom pokliče: zdaj se pa prestopi k njenim hvalnim imenom: prvo je: „Sveta mati božja“. O preveliki dar! o sosebno častivno ime! o čudni primik! Kaj so vse hvalne in častivne imena ljudi proti temu imenu svete Marije device: „Mati božja“!

Po tisti sloviti zmagi katolske cerkve v prvim Efežanskim cerkvenim zboru čez krivoverca Nestorja in njegove tovarše, so bili po vsih krajih v znamenje zmage od kristjanov cerkve pod imenom Božje matere sozidane in posvečene, in enoglasno je bila Marija od vsih imenovana po razsodbi s. cerkveniga zbora „sveta mati božja“. Od tačas ima tudi perstavik k angelovinu čedenju: „Sveta Marija, mati božja“ itd. svoj začetik. In njeno čedenje, akoravno popred pogosto in razširjeno, je vender potem po obujenji od božjiga Duha še bolj pogosto in razširjeno bilo, tako de ga skorej ni

bilo najti, kteri bi bil „sveto Marijo“ brez perimka „matere božje“ imenoval. In po pravici; zakaj ona je v resnici rodila človeka, kteri je z Bogam v eni osebi sklenjen bil; in res je bil iz nje rojen Bog, oblečen s truplam, kteriga je iz Marije device nase vzel. Angel Gabriel je Marii rekel: „*Sreto, ktero bo rojeno iz tebe, bo imenovano Sin božji*“, to je, ne bo drugi sad tvojiga telesa, drugi pa Sin božji, ampak eden in ravno tisti sad tvojiga telesa in Sin božji; eden in ravno tisti Bog in človek; eden in ravno tisti rojen od vekomej in v času. Gotovo, če je Sin Marije Sin Boga Narvikšiga in Bog, je gotovo Marija devica „Mati božja“.

Tako visoka je ta vrednost marternstva božjiga, de jo noben človeški ali angelski um ne le ne dopovedati, temuč še zapopasti ni vstani. Kakor vrednost Kristusova vso angelsko in človeško vrednost deleč preseže; tako tudi vrednost presvete Device vrednost vsih stvari deleč deleč preseže. Zakaj kdo je Jezus, čigar mati je? On je Sin božji, pravi Bog, svetloba Očeta, podoba njegoviga bitja, svetloba večne luči, čast svetá, slava svetá, lepota svetá. „*Od ktere je rojen Jezus, kteri bo imenovan Kristus*“.

Ker tedej besede: „Sveta mati božja“, toliko hočejo reči, kakor besede: Od ktere je rojen Jezus itd., jih vselej z gorečnostjo, z vso pobožnostjo, z vsim sercam in z ustmi zgovorimo in recimo: O zares sveta, ja nar svetejši mati božja, ki si Boga s sercam in s telesam spočela in rodila, pri ti tvoji neskončni vrednosti, pri preobilni in neizpraznljivi meri milost, pri neizrečnim veselji tvoje duše, ktero si po božjim marternstvu dosegla, te prosimo, de bomo po tvoji sveti priprošnji vredni najdeni, ravno tega tvojiga Edinorojeniga v svojih sercih spočeti in roditi. „Sveta mati božja, za nas Boga prosi!“

Sveta devic devica — za nas Boga prosi!

Z besedami „devic devica“ hoče s. mati katolska cerkev reči: „nar imenitnejši med vsimi devicami“. Tako tudi od praviga Boga pravimo: „Bog vsih bogov, Gospod vsih gospodov“. Ps. 135, 2.3. in od Kristusa: „Kralj kraljev, in Gospod gospodov. Skr. raz. 19, 16. Zakaj bo pa imenovana Marija „devic devica?“

Zato, ker je njeno devišvo bolj popolno, kakor devišvo ne le ljudi, temuč tudi angelov. Zakaj angeli imajo devišvo po natori, Božja mati pa po milosti; angeli morajo device biti, devišvo presvete Device je bilo prostovoljno; angeli ga imajo v natori, ktera ne more terpeti, presveta Devica pa v slabi natori. — Devišvo Marije pa tudi devišvo ljudi preseže. Zakaj njeni sklep, devišvo ohraniti (v kterim ravno devišvo obstoji), je bil bolj popolnoma, bolj terdin, bolj zlahtin. Bolj

popolnoma zato, ker je izviral iz večí gnade, iz bolj popolnoma, ja iz nar bolj popolnoma ljubezni do Boga. Bolj terdin, ker je z vedno obljubo vterjen in od vsiga nasprotniga poželenja prost bil. Zakaj ker Božja mati vnetila greha ni imela, tudi puntanja mesá v sebi še čutila ni. Bolj žlahtin, ker zavoljo nar višjiga namena, namreč zavoljo porodnice Sinu božjiga vravnán.

„Devic devica“ se imenuje tudi zato, ker njeno devištvó ni bilo kakor scer navadno devištvó, temúč čudno, edino, imenitno, in po celim svetu v vsih časih še nikdar slišano.

„Čudno“. Zakaj ona je mati in devica vkup; imela je Sinu, pa moža ni spoznala; človeku zaročena, in po s. Duhu rodovitna; brez madeža noseča, brez bolečine porodnica. Devica pred porodom, devica v porodu, devica po porodu. Devica noseča, devica doječa, devica, ki moža ne spozna. Ona je veselje matere z častjo devištvá imela, in ni je štela ne pred sabo sebi enake, ne za sabo. „Edino.“ Le ona sama je zlato krono devištvá z rodovitnostjo marternstva ozaljšala. Le ona sama je devica in mati, mati Božja, vedno devica, devica brez sebi enake. Zato jo cerkev v neki pesmi imenuje: „Sosebna devica“; res sosebna, zakaj natora, ja clo gnada nikoli take ni rodila; svet je nikoli ni vidil; um ne le človeški, temúč tudi angelski je ni nikoli take spoznal. Res sosebna — zakaj med svetimi je ona nar svetejši; med čistimi nar čisteji; nebeški čudež, podoba kreposti, obojniga sveta, vidniga in nevidniga veselje.

„Imenitno“. Zakaj ona je vsa od vsih strani devica: Devica po mesu, devica po duhu; devica v pogledu, devica v dotikvanji; devica v mislih, devica v željah; devica v besedi, devica v djanji, devica v oběutji.

„Po celim svetu v vsih časih nikdar slišano“. Kdo je namreč kdej slišal, de bi devica bila, ktera je rodila, ali de bi mati bila, kteri je devica ostala? — Vso zastopnost, ves um preseže, de devištvó čast matere doseže, ali de bo deviška čast z rodovitnostjo matere ohranjena. Torej bo po pravici „devica“, to je prva med devicami imenovana.

Pa ona je tudi vodnja devic, ker je prva obljubo devištvá Bogu storila, in naslednjim mlajšem bandero devištvá odvila in povzdignila, za kterim se je po nji toliko tavžent devic, moških in ženskih podalo. Pred Kristusam in sveto Devico je bilo pač malo devic. Potem pa, ko sta Kristus in presveta Devica bandero devištvá razvila in povzdignila, se je kmalo velika truma devic zbrala, ktere so po samostanih in tudi med svetam v cvetji svoje mladosti svoje devištvó Bogu posvetili, in se pod banderam Marije device zoper hudiča in meso srečno

in junáško vojskujejo. Tega prečudniga kardela banderonosnja in vodnja je Devica Božja porodnica — „Devic devica“.

(Dalje sledi.)

Svetiga Avguština izpoved vere.

kar tiče gnado, v kateri in po kateri popolnamost vere obstoji.

(Za poterjenje v sveti veri).

I.

Že sim, vsigamogočni Bog, Trojica, mojiga serca pogledovavec in preiskovavec, vsigamogočnost tvojiga veličastva in veličastvo tvoje vsigamogočnosti izpovedal. Kako si se h koncu časov ponižal, človeštvu k pomoči priti, to hočem zdaj pred tvojim obličjem v svoje zveličanje z ustni izpovedati (spoznati), kakor k pravičnosti v sercu verujem. Sicer se od tebe, Bog Oče sam, nikjer ne bere, de bi poslan bil: od tvojiga Sina pa piše apostel: „Ko je pa konec odločeniga časa prišel, je poslal Bog svojiga Sina (Gal. 4, 4)... Ko pravi „je poslal“, kaže očitno, de je na svet poslani prišel, ker se je, rojen od vedne Device Marije, ko resnični in popolni človek prikazal. Pa kaj pravi od njega prvi evangelistov? „On je bil na svetu, in svet je skoz njega storjen (Jan. 1.)“. Kje je tedaj poslan v človeški natori, kjer je vselej bil in je po Božji. Zakaj jez verujem v sercu in izpovem z ustni, de to poslanje je delo presvete Trojice cele.

II.

Kako si nas ljubil, dober Pastir, kako sama ljubezen te je bila do nas, o ljubezni poln Stvarnik! Zakaj ti tudi svojimu lastnemu Sinu prizanesel nisi, temúč si ga krivičnim v roke dal. Bil ti je pokorin do smerti križa, je nosil naše grehe na svojim telesi, jih je na križ perbil, in križal greh in smert. Storil se je človeku enakiga (Psalm. 87, 6.) med mertve dan, je imel moč, svojo dušo dati, in jo spet nazaj vzeti, on ti je za nas premagovavec in klavna daritev, in zato premagovavec, ker klavna daritev. On ti je za nas mašnik in daritev, in zato mašnik, ker daritev. Po pravici torej živim v nepremakljivim zaupanji, de ti vse moje rane ozdraviš skoz njega, ki na tvoji desnici sedi, in za mene priprošnje opravlja. Mojih ran, o Gospod, je veliko, in velike so, pa še večí in boljši je tvoje zdravilo. Jaz vem in spoznam, de vojvoda tega sveta mnogo zoper mene ima. Pa prosim te, Gospod poln ljubezni, reši me skoz našiga Odrešenika, ki na tvoji desnici sedi, nad kterim vajvoda tega sveta ničesar ni najti mogel, kar bi bil zamogel imenovati svoje. Opraviči me torej, te pro-

sim, skoz njega, ki nobeniga greha dopernesel ni, v kteriga ustih se laž ni znašla. Skoz našo Glavo samo, v kteri madeža ni, reši mene, ki sim njegov desiravno zaničljiv in slab ud mojih grehov in hudobij, vsiga, kar sim se zadolžil in kar sim zamudil; napolni me s svojimi svetimi čednostmi, stori, de bom krepek v lepim zaderžanji, in de bom stanovit in v svetih opravilih noter do konca po tvoji volji. —

III.

Obupal bi bil zavolj svojih mnogih grehov in hudobij, zadolženja in brezbrojnih zamud, s kterimi sim se pregrešil, in se brez preneha pregrešam v mislih, besedah in djanji in v vsim tēm, v čimur se človeka slabost pregrešiti zamore, ko bi ne bila tvoja Beseda bila meso postala in med nami prebivala. Pa zdaj si ne upam več obupati; zakaj, če smo bili s tabo spravljeni, ko smo vunder le tvoji sovražniki bili, čem več smo zdaj oprosteni tvoje jeze skoz njega? Vse svoje upanje, vse svoje upanje, vse svoje zanašanje stavim v njegovo predrago kri, ki je zavolj nas in našiga zveličanja prelita bila. V njej dobim zopet moč življenja. Na njo se vpiraje kopernim skorej k tebi priti, ter se ne zanasam na svojo pravico, temuē na tisto, ki je iz tvojiga Sina, Boga in Gospoda našiga Jezusa Kristusa.

(Konec sledi.)

Konjar Hejtmanek.

(Dalje.)

Marina je poslušala duhovnov pogovor s Petram, in serec ji je poskakovalo, kolikorkrat je duhoven Petru kako resnico dopovedal in dokazal, ter njegovo nasprotno in napačno misel overgel. In ko je Peter skesan poterdoval, de duhovnovim besedam nima kej nasprotovati, de mu je resnica zblodeno serec prešinila, in napačne predsodke in vmislilike razkadila; je Marina od veselja solze točila, in oči v nebo hvaležno povzdigovala. Zdelo se ji je, de zdaj že lahko umerje, ko je vidila možovo spreobrnjenje; duhovnu je rekla pri odhodu „Bog Vam poverni!“ Petru pa je srečo vošila k dobriemu začetku in ga spodbudovala k stanovitnosti.

Franca pridši s polja domu, kjer je bila tudi pred križem za očeta nekoliko pomolila, je našla starše v zaupljivim pogovoru, in pokojnost, ktera se jima je z oblicja razodevala, je tudi njej čelo razjasnila. Pride k materi, ji postree in storit, ako bi kej bilo treba, in mati ji tiho reče: „Hčerka, Boga zahvali, tvoj oče so prišli že k spoznanju in se bodo spovedali, in spokorili, vse so voljni storiti.“ Franca od veselja ne vé kaj početi, pa kmalo se spomni, gré in poklekne na molitevnik ali klečalo,

pred kterim je bila na zidu podoba usmiljeniga Jezuska, in tako perserčno Boga hvali, de se v molitev zgubi, in še očeta ne sliši, ko jo kliče, de naj mu vode piti prinese. Oče pogleda, in ker jo vidi vso zamaknjeno v molitvi, mu kmalo v misel pride, kaj de pomeni Marinino šeptanje. Franca čez nekaj časa vstane, gre na ravnost k očetu in ga hoče objeti. Petru se je zdelo, de je nedolžin angel, milo se mu je storilo zavoljo njegovih grehov in ni se vredniga štel hčerine ljubezni, torej ji tiho reče: „Počakaj deklicē, počakaj, de se svojih grehov poprej spovem, potlej te bom objel in blagoslovil.“

Duhoven je še nekolikrat prišel, se s Petram v verskih rečeh dogovarjat. Poslednjič že ni Peter vedil več koga še, dvomi so bili zginili, vsa vera mu je bila jasna, in vse pregrehe in napake je spoznal. Tedaj mu je skerblijivi duhovin še zakrament sv. pokore dobro razložil, govoril je od spraševanja vesti, od obžalovanja in terdniga sklepa se poboljšati, mu je razjasnil česar in kako se je spovedovati, in mu obširno povedal, kako de je treba za grehe zadostovati. Tudi od keršanske pravice ga je podučil; mu zljajšati spraševanje vesti, je preštel z njim poglavitne grehe, grehe zoper sv. Duha, v nebo vpijoče in tuje grehe, in mu je razložil pomen vsih božjih in cerkvenih zapoved. Posebno ga je pa opominjal, de naj obilno in perserčno moli in prosi razsvitljenja, de naj velikrat misli na poslednje reči, Kristusovo terpljenje, v božjo pravico, pa tudi v njegovo milost in ljubezin. Peter je vidil, kakor v zerkalu vse svojestorjene krivice, in se je spomnil vsih grešnih djanj, besed, želja, misel, obilnih zamujenih dolžnost in dobrih del, — in groza ga je tresla pred toliko butaro na duši.

Tudi Marina je imela prid iz duhovnovih nauk, jih poslušaje je skoraj pozabila bolezn in slabost, ki so dan na dan hujši prihajale. Ko je duhoven odšel, sta se nasproti tolažila, kej omenila minulih časov, in Peter je žaloval, de je on uzrok vse nesreče. Želel je, de bi mogel svoje krivice še popraviti, in vselej je globoko zdihnil, ko je pomislil, de je on vse v revšino palnil. Naj bolj ga je skerbela Franca, kaj de bo to deklice počelo, ako nju dva Gospod Bog iz sveta pokliče. In ko mu je Marina povedala, de se je tudi svojiga maliga deleža anala iz ljubezni do nje, in zdaj tudi iz ljubezni do njega, potlej se že celó ni mogel vpokojiti, in prihodnja zgodba hčere mu je bila tesno na serecu. Pa Marina mu je take skerblijive misli zljajševala, ker mu je dopovedovala, de Franca je dosti bogata, imá namreč neprecenljiv zaklad v Bogu in v svojim neoskrunjenim poštenji.

Očetovo zdravje se je sicer nekaj boljšalo,

vender ni še mogel vstati, pri materi pa ni bilo nikakoršniga upanja, de bi še okrévala. Ko ji je bilo hudo, je Franca nikoli ni same popustila, in ker je vedila, de sama težko moli, ji je iz spomina, ali iz bukev mnogotere molitve narekovala. Tudi brat Šimen je zlasti zvečer hodil pogledovat, kako je z materjo; po dnevi pa ji je pošiljal zdaj take, zdaj take zdrave juhe, in družih lahkih jedil, ktere je mogla njegova žena pripraviti, desiravno nerada in zoper svojo voljo. Proti očetu se je Šimen nekaj zlo omerzno obnašal, ker mu ni mogel pozabiti, de mu je hude reči na vrat navalil. Sin Janez, kočijaž, je prinesel starišem puterh ali čutaro dobriga vina v pokrepčanje. Oče ga sicer ni pokusil, ali mati ga je kapljico vžila, in ji je dobro storilo. Enkrat je bil tudi sklenico žganja prinesel, pa k sreči je ravno zdravnik pričijoč bil, kteri ga je ojestropkaral, de naj taciga strupa nikar v hišo ne nosi, ako ne želi očeta, ali matere še bolj naglo pod zemljo spraviti. Uboga Marina se brez pomoči že več ganiti ni mogla, jedla ni nič, večkrat so jo medlevce opadale, in le malo je govorila. V voljo božjo vdana, je vidila, de bo skorej ugasnila, in ker ni imela kej na vesti, kar bi ji bilo posebni strah delalo, je utolažena in pokojna ločenja pričakovala. Samó to je še vošila, de naj bi peršla Šimen in Janez še, se ž njo poslovit. Oče že ni mogel pričakati, de bi se le toliko ozdravil, de bi v cerkev šel in ondi sv. zakramente prejel. Ker pa le ni še mogel, in ne smel hoditi, je duhovin hotel njegovo hrepeljivost poprej vdovoliti, in je obljubil, ga doma spovedati. Odločen je bil k temu pondeljnik, v nedeljo pa sta oče in mati vse otroke k sebi poklicala; vsak je imel pri tem svoj posebni namen.

(Dalje sledi.)

Sedajnji obšir katoliške cerkve.

Spisal Valentin Sezun.

(Dalje.)

XIII. Avstriansko cesarstvo.

13. Sedmograško ali Erdeljsko (veliko knežtvo).

Ta lepa dežela od Nemcov Siebenbürgen, po latinsko Transsylvania in po madžarsko Erdely, to je, zagojzdana dežela imenovana, se meji proti jutru in poldnevu s turško Moldavo in Vlahijo, proti večeru in polnoči pa z Ogersko deželo in prav majhno z Galicijo. Mnogoteri in obilni so pridelki te dežele, ktera ima dalej tudi bogate jame, kjer se zlató, srebró itd. dobi. Ljudi živi tu do 2 milijona in 100.000.

Ti so: a) Madžari, blizo 750.000 proti zahodu in severju, posebin del njih so Seklerji ali

Sikulci proti turški Moldavi. Obedvoji govorijo madžarsko; od l. 1570 do 1700 je bilo madžarsko dvorni jezik v Sedmograškim.

b) Nemci, tudi Saksoni imenovani, do 400.000. Te je bil v 12. stoletji ogerski kralj Gejsa II. sem poklical in jim strani proti Valaški meji odkazal. Oni govoré nemško v 7 ali 8 zlo pokvarjenih narečjih; pa se vonder še sliši semtertje tudi čisto nemško.

c) Valahi, ali kakor se sami imenujejo, Romuni, do 830.000. Ti so nar bolj proti ogerski meji vseljeni. Oni so mlajši nekdanjih Dakianov, ki so v starih časih tu prebivali in se z Rimljani, ki so se bili od časa cesarja Trajana sem vselili, pomešali. Oni govoré posebin jezik, kteriga vir je kakor italianskiga, španskiga itd. latinski.

d) Cigani, 20—50.000, ki so v začetku 15. stoletja sem prišli.

e) Armenci do 9000; ti so v l. 1672 v deželo prišli.

f) Judje do 5000. Ti bi smeli sicer po postavi od l. 1780 samo v mestu Karlsburg prebivati; ali oni so vonder le po celi deželinastavljeni.

g) Bulgari, ki so v l. 1690 sem prišli in zdaj v krajih Alvinč in Deva prebivajo.

h) Serbi.

i) Poljaki v Klauzenburgu.

k) Greki v Kronstadt, in

l) Nemci, Landler imenovani, ki so v poznějšíh letih, zlasti iz Würtembergu, tje prišli.

Zastran verskih zadev ni nobena dežela v Avstrii, kjer bi katoliška cerkev v primeri do števila prebivancev tako malo otrok imela, kakor v Sedmograškim.

a) Katolčanov latinskiga reda je, kakor eni pišejo, do 288.000. Asalay de Sendroc jih je za leto 1825 samo 182.500 naštel. Ti so večidel Madžari in Seklerji; oni imajo do 200 farnih in 1170 podružnih cerkvá. V mestu Karlsburg imá njih škof svoj sedež; ta je zdaj čast. gosp. Nikolavž Kovač od Čik-Tusnad, rojen 26. Prosenca l. 1769. Sem grejo tudi Katolčani armenskiga reda s 4 farnimi cerkvami.

b) Katolčanov gerskiga reda je do 490.000. Ti so sami Valahi (Romuni), ki so se v l. 1697 s katoliško cerkvijo zopet sklenili. Njih škof, zdaj Janez Lemeni, rojen 23. Malotravna 1780, staneje od leta 1733 v vasi Bálásfalva (Blasendorf), spodnje Belograške županije; poprej je bil terg Fagoras škofijski sedež za gersko-katoliške Valahe. — Ta škofija ima 1240 farnih in 396 podružnih cerkvá.

c) Starovercov je do 616.000. Ti so sami Valahi ali Romuni s 750 farnih in 580 podružnih cerkvá. Ti Staroverci imajo v Hermanstadt svojiga

škofa; v l. 1843 je bil Bazili Moga, zdaj je neki šanuga njih škof.

d) Luteranov je čez 250.000. Ti so večidel zgorej imenovanih Nemcov (Saksonov) in nekaj Madžarov. Tudi na novo vseljeni Nemci (Landler) so Luterani. Že té leta se je slišalo, da je bil luteranski fajmošter Štefan Ludovik Roth iz vasi Mešen v Württemberg, kjer je preveč ljudi, prišel, Württembergianci (Švabe) nagovarjal, da naj na Erdeljsko gredo, kjer tam je še dosti svetá in kruha. Šlo jih je bilo res več in so tudi kakor Luterani med Saksoni stanovanje dobili. Le dve družini teh württembergianov so bile katoliške vere, in to je bilo vzrok, da jih med Nemci v Sedmograškem ni hotel noben sprejeti, dokler je bil Karlsburški katoliški škof za nje zvedil, in jih na svoje pristave vzel. Ta luterški fajmošter Roth je bil letas od puntarjev v Klauzenburgu vstreljen, ker se je prav vnetiga za avstrijsko cesarsko hišo kazal in je 4 otroke zapustil. Žena mu je bila že popred umerla. Na predlog ministra Baha so svitli cesar z ukazom od 26. Velikoserpana t. l. vsakemu teh Rothovih otrok do spolnjeniga 24. leta po 200 gold. na leto iz c. k. državnega zaklada plačevati dovolili. Sedmograški Luterani imajo 255 farnih cerkvá in 2 podružnice. Njih pastorjev je čez 270.

e) Kalvincov je čez 340.000. To je večidel Madžarov in veliko Seklarjev. Farnih cerkvá štejejo oni 581, podružnic 191 in pastorjev čez 600. —

f) Socinianov je 40—50.000, nar več med Madžarji in Seklarji, in imajo 107 farnih, 22 podružnih cerkvá in čez 120 pastorjev. Ker ti krivoverci poglavitno resnico kersanske vere, sv. Trojico namreč zaveržejo, se jim tudi Unitarijem pravi, in od Kristusa oni nič boljši ne mislijo, kakor nekdanji Arijani, katerih nauke je bil sv. Nicejski cerkveni zbor v l. 325 tako glasno zaverigel in preklel. — Ker ti krivoverci vero v tri božje osebe zaveržejo, Jezusa Kristusa samo za človeka spoznajo, kateri je le veči razumnosti imel; tako oni tudi imena kristjani ne morajo biti vredni in njih kerst je prazna reč. Oni zaveržejo tudi njegovo potrebnost, ker od izvirnega greha itd. nič vediti nečejo. — Začetnika te grozne krivovera ali prav reči bogakletstva sta bila posebej 2 Laha, Leli in Faust Socin. Ko je namreč Leli Socin slišal, kako Luter in drugi nove vere kujejo in veliko ljudi na svojo stran dobivajo, je hotel tudi on kaj taciga početi. Ne zadovoljen, da so imenovani zapeljivci toliko kersanskih resnic ali zavergli ali popačili, je l. Socin stalne resnice kersanstva, to je presveto Trojico, božjo naturo Jezusa Kristusa, z besedo vse skrivnosti zaverigel! Zagrozili so se Katolčani in Protestantje nad toliko prederznostjo, Socin je mo-

gel iz Laškiga in Nemškiga pobegniti, in je prišel na Poljsko, kjer je več plemenitnikov ga poslušalo. Leli Socin je sicer l. 1562 v Cirhu na Švajcarskem umerl, ali Faust Socin, Lelioviga brata sin, se je zdaj s posebno vnemo naukov svojiga strica poprijel, njegove zapuščene pisma bral, in se noter v Sedmograško perklatil. Njegov velik spoštovavec je bil zdravnik Jur Blandrata, kateri je bil spervič od katoliške vere h kalvinski prestopil, in s tim še nezadovoljen, potlej še Socinian postal. Blandrata je bil daleč Sedmograškiga velikiga kneza Janeza Sigmunda Zapolia k Socinianstvu zapeljal, in od tod je ta huda kriva vera, ktere sicer nikjer terpeti niso hotli, ravno na Sedmograškem se bila tolikanj vkoreninila. Blandrata je bil, preden je umerl, od Jezuitov zopet h katoliški veri perpeljan; ali ljulika, ki jo je on sejal, je še zdaj v Sedmograškem.

Kako je ta dežela tolikanj ob katoliško vero prišla, se bo vidilo per popisu Ogerskiga kraljestva, s katerim je bila do l. 1535 vedno zvezana. Od tiga leta do 1713 je imela ona svoje gospodarje, ki so bili večidel avstrijskim cesarjem nasproti in prijatli Turkov. Od l. 1713 do l. 1848 je bilo Sedmograško brez opoveranja pod avstrijsko oblastjo, le pod cesarjem Jožefom II., kateri je toliko reči prenahejal, so bile njegove prenahebe ljudi zlasti Valahe zelo zmotile. Dva prekanjena človeka, Horja in Kločka sta vedila te zmote po svojih mislih obrniti, sta ljudi slepila, da sta od cesarja Jožefa pooblastena, kmetam zoper njih gruntne gosposke pomagati, in vstal je bil tako strašni punt, v katerim so bili kmetje čez 264 gradov požgali, in brez usmiljenja vse plemenitnike, ki so jih v pest dobili, pomorili. Zdaj je mogel Jožef II. z vojsko punt zatreti, kar se je bilo še le l. 1784 zgodilo; Horja in Kločka sta storila smert hudodelnikov na moriši. —

Politiško je bila Sedmograška dežela do vlani razdeljena v 3 dele:

1. Zemlja Madžarov z 1 milijonom in 210.000 prebivavcov, kateri so zopet razpadli v 11 županij in 2 okrožja.

2. Zemlja Seklarjev z 299.000 prebivavcov, ktera je bila razdeljena v 5 stolic.

3. Zemlja Saksonov (Nemcov) s 494.000 ljudi v 9 stolicah in 2 okrožjih.

Vikši gosposka čez vse te ljudi je bilo poglavarstvo v Klauzenburgu, kteriga svetovavci so bili iz spoznovavcov katoliške, luteranske, kalvinske in socinianske vere sestavljeni. Poprejšni poglavar graf Jožef Fr. Teleki sam je bil Kalvinec. Neki grof Ladislav Teleki, silovit Kalvinec in zopernik katoliške vere, je bil to poletje Kosutov poslanec v Parizu.

Od mest imenujemo tu:

a) **Klauzenburg** (Kalosvár), glavno mesto Sedmograškiga med vinogradi, vertmi in njivami per vodi Samos. Tukaj prebiva čez 22.000 ljudi, večidel Madžari, zraven tudi Nemci, Armenci, Gerki, Valahi in Judje. Prav lepa je tu katolška stolna cerkev brez zvonika. Tudi cerkev sv. Trojice je lepa in ima 2 stolpa. Verh tega imajo tudi Luterani, Kalvinci in Sociniani v tem mestu svoje cerkve. Ne le Katolčani imajo tu latinske, modro- in pravdoslovske šole (177 učencov večidel v semeniši patrov Piaristov, in v tovarštvu plemenitnikov, kteriga je bil kralj Štefan Batori postavil in Marija Terezija še bolj razširila), ampak tudi Kalvinci in Sociniani. b) **Karlsburg** (Károly-Fejérvár) tudi Beligrad imenovan, šteje do 11.000 ljudi. Močna terdnjava, ki jo je bil cesar Karel VI. tu postavil, je bila to poletje edin kraj, kamor puntarji niso priti mogli. V terdnjavi je lepa katolška stolna cerkev sv. Mihele, s spominki viteza Janeza Huniadi in njegoviga nesrečniga sina Ladislava itd., daleč lepi sedež sedmograškiga katolškiga škofa in njegovih korarjev, kterih je devet.

c) V valaškem tergu Balasfalva ima gerško-katolški škof svoj sedež, in v kapitelnu je deset korarjev.

d) **Maros-Vasarhely** v prav prijetni in rodovitni strani per vodi Maros. Tu je 11.000 ljudi, večidel Seklarji in Madžari, tudi veliko Ciganov, in malo Nemcov in Valahov. Kalvinci imajo tu veliko cerkev, nar lepši na Sedmograškim in modroslovske šole; Katolčani samo latinske.

e) **Hermannstadt** (Nagy-Seben), nar lepši Sedmograško mesto v veliki ravnini per vodi Zibia, ima čez 19.000 ljudi. Tih je blizo 10.000 Luteranov, ki imajo v sredi mesta veliko cerkev; druga luteranska cerkev je per bolnišnici. Tudi Kalvinci imajo v tem mestu svojo cerkev. Nekdaj so bili tudi patri Jezuiti, in cerkev, ki so jo bili oni sozidali, je zdaj farna cerkev Katolčanov. V treh predmestjih Hermannstadta stanujejo večidel Valahi, ki imajo svojiga staroverskiga škofa.

f) **Bistrie** v prav lepi s sadjem napolnjeni dolini, ima do 6600 ljudi, ki so večidel Luterani, za ktere je tu 198 čevljev dolga in 57 čevljev visoka cerkev. Katolčani imajo v tem mestu latinske šole, ravno tako tudi Luterani.

g) **Kronstadt** (od Saksonov Krünne, Krohnen, od Madžarov Brassó imenovano), ima v Sedmograškim nar več kupčijo. — Tukaj prebiva do 38.000 ljudi, večidel Saksonov (v mestu) in nekaj Seklarjev in Valahov v 2 predmestjih. — Katolčani imajo lepo cerkev sv. Petra in Pavla. Nar bolj krasno poslopje mesta je cerkev Luteranov, vsa iz rezaniga kamna z mnogimi lepotijami ozaljšana na 22 toškanskih stebrih z 23 seznjev visokim zvonikom.

šana na 22 toškanskih stebrih z 23 seznjev visokim zvonikom.

V „Zgodnji Danici“ Nr. 27, str. 215 smo že vidili, de je 170.000 prebivavcov na Sedmograškim bilo k vojaški Granici perpisanih. Ti so bili do 1848 razdeljeni v 5 regimentov, namreč:

- a) Seklarskih konjikov od l. 1762,
- b) I Seklarjev, pešcov,
- c) II Seklarjev, „
- d) I Valahov (Romunov), pešcov,
- e) II Valahov (Romunov), „

in vsi v l. 1762 od Marije Terezije postavljeni.

Kako se bo ta dežela, ki jo je l. 1848—1849 punt tolikanj razdjal, zanaprej vladala, je prihodnjim časam prepuščeno.

(Dalje sledi.)

Goliat II.

Rajniki Wittmann, Rezinski škof, (Bog mu daj večni mir in pokoj!) kteriga verno ljudstvo kakor svetnika časti, je nekaj od lažnjivih prerokov sadanjiga časa pisal. Med njimi je eden, ki se mu pravi Goliat II. (naš ranjki rojak Ravnihar bi bil rekel: Goljot — galjot). Ta krasni prerok, pravi on, je veliki zabavljivi gobec (das grosse Lästermaul), kteri nad keršansko vero, nad katolško cerkevjo, nad duhovstvom, in vsimi pobožnimi otroci božjimi korenjaško jezika; kteri v toliko dnevnikih bi djali, de se je z njimi v var in bran sklenil, svojo trapost razglasuje.

Uni filiščan, pravi sv. pismo, je 40 dni zaporedoma ob zoru in ob mraku iz stana filistejcov prikoračil, ter božje ljudstvo, njegoviga pomaziljeniga kralja (iz božje milosti —), in njegoviga Boga zaničeval. Persel je pa pastirčik David v božjim imenu, ter je s kamničem iz svoje pastirske prače terčel ošabno čelo, in obmolnile so za vselej usta preklinjavske.

Vsak kristjan, bodi si tudi vsedin in priprost, naj bo drugi David zoper družiga Goliata. —n.

Wittmann svojim bogoslovcam.

Vi, ljubi bratje, dobro veste, de vživanja nedolžniga veselja ne zaveržemo (ne prekličemo); vsako razvedrenje, vsaki kratkočas, celo vsako veselico, pri kteri mera, konec in meja, sramožljivost in poštenost predsedez ali saj stražo imajo, mladimu spolu radi privošimo. Tode pohlepnost ali, bolje reči, stekljinazakratkočasi to je taka reč, ki se ne pred zdravo pametjo, ne pred stolam sv. vere, še pred sodnico redovne policije ne da opravičiti.

Ta brezpostavna in brezmejna pohlepnost po vživanji požre v svojo brezumno brezno vso

krepost, vseh red, vse spoštovanje do Boga in božjiga z življenjem steklih vživavcev vred; in resnična je beseda: „Kjer se ta epikureizem, ne več zagernjen, ampak z golim čelam skoz sprednje vrata v hišo plazi, mora kristjanizem skoz zadnje vrata iz hiše“.

Razgled po keršanskim svetu.

Od avstrijskiga ministerstva uka so za avstrijske vseučelisa iz Ptujiga poklicani: Dr. Wackernagel iz Bazela (rojen l. 1806 v Berlinu na Pruskim), de bi na Dunaji: Dr. Hahn, iz Heidelberga, de bi v Pragi, in Dr. Kergel iz Brezlave, de bi v Olomucu nemško literaturo učili. Ze poprej je bil na Dunaji poklican Dr. Bonic iz Kraljovca (Königsberg). Kakor „Oesterr. Volksfreund“ od 14. t. m. pove, so ti možje, ki so tako za vseučeliske profesorje dozdej katoliških avstrijskih višjih šol postavljeni, večidel Protestantje. De bi bile nemške protestanske vladarstva kedaj kteriga Katolčana za profesorja per svojih protestanskih višjih šolah postavile, se dozdej skorej ni nikoli slišalo. Na vero se potem takim tukaj ni gledalo, ampak samo na materialno učenost, od ktere se sliši, de bi jo imenovani štirje možje imeli. — Drugač pa je na Neapolitanskim. Ondotni kralj Ferdinand II., kterimu so bili od protestanskih Anglezov podpihovanj puntarji l. 1848 toliko hudiga sturili, iše katoliško vero na vso moč per svojih podložnih vživiti in vterditi. Torej je on v novi postavi za šolstvo ukazal, de mora slehern, ki hoče kje učenik ali profesor biti, ne samo tisto reč, ki je bo učil, dobro razumeti, ampak tudi katoliško vero, to je velik katehizem dobro znati.

Rimskim Judam zdaj hudo prede. Veliko dražih srebrnih in zlatih reči, ki so jih bili puntarji iz cerkve poropali, — se je per Judih spravljenih najdljo, pa dosti je že raztolčenih in prelilih!

I s k r a.

Vecnost se bliža, pa ne mislimo!

Misli si živo praviga kristjana, kteri iz vere živi, in spoznati boš mogel, de nič ni imenitnišiga na svetu. Taki ve krotiti poželjivost in ima vse svoje nagnjenja v oblasti. Svojo dušo ima v miru in potpežljivosti in vse strasti v varnih bersdah. Je ponizn v sreči, serčn v nadlogi, krotak celo do tistih, ki mir sovražijo, nezamerljiv proti razžalnikom, občutljiv do terpljenja svojih preganjavcov, zvest v obljubah, zanesljiv v perjateljstvu, nepremakljiv v spolnovanji dolžnost: bogastvo mu ne dela nepokoja, zakaj on ga ravno tako malo ceni, ko ga ima, kakor če ga nima: čast pred ljudmi ga ne miče, ker je čast per Bogu njegov zaklad. Tako je on več kot celi svet, kteriga si on misli kakor pest pepela. Tako visokosti svetno modrijanstvo ne stori, ki si perzadeva hudobije zatreti z novimi hudobijami, ki uči hrupni svet zaničevati, de bi si hvalo sveta perdobilo: ki, ne de bi Gospodu služilo, v modrosti časti iše: na mesto družih strast posladi prevzetnost, naj hujši zmed njih, in potakim je njegova čednost nečednost. Kristjana pavera

viši povzdigne, kakor njegova krepost sama, ga stori pred božjimi očmi večiga, kakor je pred človeškimi očmi. Kristjan odpusti brez napuha; je nesamopriden brez hrupa; kroti poželenja, in si za to kej ne domišljeje; on sam ne pozna časti in zasluženja svojih dobrih del; ne de bi se z dopadljivostjo na se oziral, mar oči od svojih dobrih del odvraca, in se jih po nekakim pomenu sramuje, bolj kot se grešnik sramuje svojih grehov, ne iše hvale, temuče še le skriva svoje djanja pred ljudmi: karkoli dela, povsodi z ljubeznijo dolžnost spolnuje; dela le v pričlo božjiga Očesa, kakor de bi ne bilonikakorsine človeške sodbe; terpi in ne želi spoznan biti.

Geramb.

Majni srobin, večji sušin!

Pri poželjivu je meso gospodar, duša je v železji; govedo je svobodno, njegov gospodar v nesramni sužnosti zdihuje. — Kedar se meso ogloda, se kterikrat začne duh zavedati; kedar se začne mertvašina po truplu pasti, tedaj večidel začne duh nekoliko bolj svobodno dihati. Bog hotel, de bi pri mnozih ne bilo prepozno! Zakaj to se reče z drugimi besedami: Belo moko sam vžiti; otrobi Bogu siliti. Bog nas vari tega!

Darila za Dr. Ignacija Knobleherja, misijonarja v srednji Afriki.

	Od poprej . . .	110 gld. — kr.
Gespod Anton Zarnik, duhoven v Voglih	3	„ — „
— Franc Wohinc, kaplan v Šent-Vidu per Žiljcah	1	„ 30 „
— Luka Aleš, kaplan v Blokah, 1 cekin	9	„ — „
— Anton Wonča, kaplan v Dobropolji	2	„ — „
— Peter Kristofič, mestni kaplan v Kočevji	3	„ — „
— Jožef Rozman, dehant v Trebnim	5	„ — „
— Jožef Lesjak, kaplan „	3	„ — „
— Jožef Šterbene, „ „	3	„ — „
— Janez Zupin, fajm. v Šent-Rupertu	5	„ — „
— Gasper Gasperlin, kapl. „	2	„ — „
— Mihael Sluga, „ „	2	„ — „
— Juri Krašovic, kapl. v Žužembergu	1	„ — „
— Janez Šuler, fajmošter v Zgornjim Mokronogu	1	„ — „
— Juri Lavtižar, kaplan v Zgornjim Mokronogu	6	„ — „
— Janez Skubic, kaplan v Zgornjim Mokronogu	5	„ — „
— Franc Kaliger, fajm. v Doberncāh	1	„ — „
— Jožef Golob, kaplan v Doberncāh	1	„ — „
— Jožef Kos, fajmošter v Mokronogu	1	„ — „
— Valentin Pretner, fajm. per s. Križi	2	„ — „

Skupej 169 gld. 30 kr.

Opomin.

Pervi paragrafi „cerkvenih zgodb“ od gosp. Hicingerja so že posebej natisnjeni in se bodo per perložnosti razposlali; vsakteri jih pa zamore tudi sam ali po sporočniku v tiskarnici gosp. Jož. Blaznika prejeti.